

**ПОДІЛЛЯ.
ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ**

**ВИПУСК ВІСІМНАДЦЯТИЙ
ТОМ ДРУГИЙ**

**Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра української філології**

**ПОДІЛЛЯ.
ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ**

**Випуск вісімнадцятий
Том другий**

Електронний збірник наукових праць

Хмельницький

2025

УДК 908(477.43)

П 44

Поділля. Філологічні студії: електронний збірник наукових праць.
Головний редактор М. Торчинський. Хмельницький, 2025. Випуск
вісімнадцятий. Том другий. 166 с.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри української філології
Хмельницького національного університету (протокол № 9 від 28 квітня
2025 року).

Редакційна колегія: Марія Гавриш, Василь Денисюк, Любов Олійник, Інна
Приймак, Наталія Торчинська, Михайло Торчинський (головний редактор,
відповідальний за випуск), Оксана Ющишина, Анатолій Янчишин.

Збірник наукових праць містить статті магістрантів, аспірантів, науковців і
викладачів ЗВО, присвячені аналізу проблем, пов'язаних із вивченням мови,
української та зарубіжної літератури та методик їх навчання.

Для мовознавців, літературознавців, методистів, учителів та всіх, хто
цікавиться філологічними питаннями.

П 44

© Автори статей, 2025

© Хмельницький

ЗМІСТ

БЕНЬ Олена. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
БАГАГА Олександр. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МОВІ УКРАЇНСЬКОГО ОЗВУЧЕННЯ АНГЛОМОВНИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ СЕРІАЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ СТРИЧОК «РІК ТА МОРТІ», «РОЗЧАРУВАННЯ», «ГОТЕЛЬ ГАЗБІН», «КІНЬ БОДЖЕК»).....	10
ВЛАСЮК Наталія. СТРУКТУРА І СТИЛІСТИЧНО-ВИРАЖАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ПОЕТОНІМІВ РОМАНУ-ФЕСРІЇ ГАЛИНИ ПАГУТЯК «ЗАЧАРОВАНІ МУЗИКАНТИ»	17
ГАВРИШ Марія. СТІЙКІСТЬ ТА МОВНИЙ КОНФОРМІЗМ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	31
ГЕБЕШ Анна. ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ВЛАСНИМИ НАЗВАМИ.....	44
ГОВОРЕЦЬКА Анастасія. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ЯВИЩ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	48
ДЕНИСЮК Василь. ТОПОНІМІКОН «ЩОДЕННИКА» МИКОЛИ ХАНЕНКА.....	56
ДЕРИШ Ірина. КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ДІЄВИЙ МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ.....	63
ОБЕРЕМОК Анна. ТОПОНІМІЧНА ЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ СЕРГІЯ ЖАДАНА.....	67
ОЛІЙНИК Любов, КОРОТКЕВИЧ Софія. ХУДОЖНЄ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ РІДНОГО КРАЮ В ПОЕЗІЇ АНАТОЛІЯ ПАСІЧНИКА.....	76
ПЕТРИШИНА Ольга. ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	83

ПОНОМАРЕНКО Діана, ЛЕБІДЬ Олена. МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТА ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ЧИТАННЯ: ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ.....	87
САВРІЙ Роман. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ГРАМАТИЧНИХ ПОМИЛОК В УСНОМУ ТА ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ 5–7 КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	94
СЕНЬОВСЬКА Марія, СКУРАТКО Тетяна. «МАТЕРИНСЬКА ПРОЗА»: ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ.....	103
СКУРАТКО Тетяна, ПАНАСЮК Алла. ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНІСТИКИ В. ГЖИЦЬКОГО 50–80-ИХ РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	109
ТОРЧИНСЬКИЙ Михайло, ТОРЧИНСЬКА Наталія. ЕТИМОЛОГО-СЛОВОТВІРНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЛАСНИХ НАЗВ ПРОСТОРОВИХ ОБ’ЄКТІВ НА ВЕНЕРІ.....	115
ТУРЧАК Олена. ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ В ОПОВІДАННІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА «ДЕРЕВІЙ».....	138
ШЕВЧЕНКО Дар’я. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ФЕМІНІТИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	142
ЯЦІЙ Василь. ЕТИМОЛОГІЧНИЙ КОМЕНТАР ДО ТРЬОХ КОЗАЦЬКИХ ПРИЗВИЩЕВИХ НАЗВ.....	147
СНАІКА Oksana. TRANSLATION FOR LOW-RESOURCE LANGUAGES: CHALLENGES AND FUTURE DIRECTIONS FOR UKRAINIAN AND LUXEMBOURGISH.....	159
МУКНАЙЛУК Andriy. INDIVIDUAL AND SOCIETY IN ASIAN AMERICAN QUEER PROSE: SHAPING IDENTITY.....	163

*Василь ДЕНИСЮК, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології
Хмельницького національного університету*

ТОПОНІМІКОН «ЩОДЕННИКА» МИКОЛИ ХАНЕНКА

У статті здійснено спробу класифікації топонімікону, засвідченого в щоденникових записах генерального хорунжого Миколи Ханенка. Аналіз матеріалу дав підстави визначити ойконіми та гідроніми найпродуктивнішими підкласами топонімної лексики.

***Ключові слова:** гідронім, дрімонім, дромонім, інсулонім, ойконім, оронім, топонім, топонімікон, урбанонім, хоронім.*

Ономастикон будь-якого твору становить цілісну систему, у яку закладена передовсім прагматика автора. Суттєво відмінними в цьому аспекті є тексти ділового стилю та літописного жанру, детерміновані вимогою точної номінації географічних об'єктів. У цьому контексті нововитворений жанр щоденника синкретизував «топонімну» специфіку документа й літопису. Досліджуваний топонімікон «Щоденника» генерального хорунжого Миколи Ханенка становить складні утворення, до яких входять одиниці різних класів – назви відмінних між собою географічних об'єктів. Цих типів об'єктів досить багато, звідси – різноманітність топонімів, що підтримують «топонімний реалізм» щоденникових записів.

Зазначу, що ономастикон «Щоденника» був об'єктом лінгвістичних студій. Зокрема, онімну периферію дослідив В. Денисюк [1], структуру антропонімів – В. Кліменков [2], мікротопоніми – С. Терлецька [3].

Топонімікон «Щоденника» утворюють різні класи власних географічних назв – від макро- до мікротопонімів, що називають як безпосередньо пов'язані з основними подіями географічні об'єкти, так і просторово й у часі віддалені об'єкти. Структура багатьох топонімів нерідко вражає сучасного читача своєю

незвичністю, привертаючи цим самим до себе особливу увагу. До топонімікону досліджуваного тексту входять власні назви таких класів:

хороніми – власні назви будь-яких територій: *Обѣдали у мене намѣстникъ и економъ никольскіе и отехаль я на **Подоль** для исполненія указа гетманского* (Ханенко, с. 14); *Были въ дворцѣ и тутъ въ придворной церквѣ было молебствіе о состоявшемся трактатѣ зъ **Персію**, да для тоей же оказіи поставлены были полки 3 гвардіи и нѣсколко пѣхотныхъ кругомъ дворца и другихъ палатъ, и перве палено зъ пушекъ на трехъ суднахъ, на **Невѣ** стоячихъ, потомъ зъ крѣпости и зъ адмиралтейства, да знову зъ пушокъ передъ дворцомъ поставленныхъ, и всѣ полки палили бѣглымъ огнемъ трижды* (Ханенко, с. 51–52); *За два календаря петербургскіе 24 к., за два трактаты зъ **персидскимъ государствомъ россійской імперіи** 24 к.* (Ханенко, с. 90); *Писаны писма до Скоропадского и до жены, да въ Москву до Красінского чрезъ пѣвчого придворного, посланного въ **Малую Россію** для выбора пѣвчихъ* (Ханенко, с. 264);

ойконіми – власні назви будь-яких поселень, серед них:

а) астіоніми – власні назви міст: *Коло полдня віехали зъ **Чернѣгова** и прибыли на ночь въ Красное* (Ханенко, с. 13); *Принесены чрезъ Стефана Карпѣку указы зъ **Глухова** до мене и до маіора Полянского, чтобъ для слѣдованія посла турецкого отъ **Нѣжина** до Переволочной учинить по опредѣленнымъ станамъ надлежащее приуготовленіе, чего для присланные зъ **Глухова** поручикъ Цурковъ и канцеляристъ Костенецкій по тракту на **Прилуку, Пірятинъ, Лубнъ, Хороль** и потомъ къ Переволочной отправлены* (Ханенко, с. 137);

б) комоніми – власні назви сільських поселень: *Кляча рижая приводу съ Погару воровъ – именемъ одинъ Яковъ Гриценко, житель полку миргородского, села **Бакумовки**, другій воръ тогожъ товариць – Левко Карповъ сынъ Харконенко, житель сотнѣ топальской, села **Могилевца**, да въ перегонского жителя Зенка Триносенка тогожъ приводу имѣется кляча рижая, а приводъ тихъ лошадей августа 21 дня сего 1731 году* (Ханенко, с. 33); *Подъ симъ*

числомъ помѣченъ листъ гетманскій рукою Петра Василіевича Курбатова, въ государственную коллегію иностранныхъ дѣлъ поданный передъ симъ, зъ удостоеніемъ мнѣ на **деревнѣ Куровѣ** и **Чубаровѣ** подписанный (Ханенко, с. 51);

гідроніми – власні назви водних об'єктів, серед них:

а) потамоніми – власні назви річок: *Прибыли къ Доброму монастырю и перевезишись чрезъ **Оку**, обѣдали* (Ханенко, с. 6); *Прибыли на **Днѣпръ**, где и ночовать мусѣли за попорченіемъ мосту* (Ханенко, с. 11); *Прибыль на службу въ Камень надъ **Десною** и тутъ отобѣдавши, прибыль въ Чауси и въ Перегонъ, а зъ Перегону прибыль ночью въ Стародубъ* (Ханенко, с. 37); *Тутъ обехавши генерала маіора артилеріи Матвія Матвіевича Витверта, прибыль на попасъ подъ лѣсъ калужскій, за 21 версту одъ Калуги, и обѣдалъ надъ **рѣчкою Желовѣ**, протокомъ идучою. За рибу на **Окѣ** подлѣ деревнѣ Машковихъ 5 к., за цибулю 1 к.* (Ханенко, с. 44); *Ея і. величество изволила возвратится зъ походу, не доехавъ ладожского канала за великою противною погодою верховою, которая перейти пороговъ не допустила на **Невѣ**, а во время пришествія въ С. П. Бурхъ такожде палено зъ пушекъ 188* (Ханенко, с. 49); *Сего-жъ числа подалъ челобитную въ коллегіи о мелницахъ до Перегона надлежавшихъ, что на **рѣчицѣ Ворѣ**, которими нынѣ Корсакъ владѣетъ* (Ханенко, с. 58); *Въ ночь **малая Невка**, що отъ митного двора, а другая, що отъ выборгской стороны, въ день по полдни въ 2-мъ часу стали* (Ханенко, с. 82); *По полуночи въ 2-мъ часу **Большая Нева** стала, чрезъ которую и начали коло обѣдень люде ходити. Я чрезъ **Малую Неву** переходилъ отъ митного двора и бывъ въ коллегіи...* (Ханенко, с. 82–83); *Рано зъ полковникомъ осматривали работъ коло мостовъ въ городѣ и черезъ **рѣку Остеръ** и даже до вигону, черезъ Новое Мѣсто...* (Ханенко, с. 237); *Надъ вечери отъехалъ генераль-лейтнантъ и кавалеръ Иванъ Афанасъевичъ Шиповъ въ путь свой къ командѣ на лінію до полковъ лантмилицікихъ и сталъ на ночлегъ за монастыремъ Сумоновымъ по ту сторону **Москви-рѣки**, где и мы были у него и простились съ нимъ послѣ ужина* (Ханенко, с. 432); *Весь день шли, и ажъ 18. натягла армія и государь до **рѣки***

Сулаку, на которой два моста были, одинъ на поляхъ, другій на суднахъ устроени (Ханенко 1, с. 185); Тутъ же весь день пробыль, а Копсь по обѣдѣ отѣхаль ми-жъ проезджались до млиновъ Савичевыхъ, на рѣкѣ Сновѣ будущихъ (Ханенко 1, с. 193); Перейшовши рѣчку Монась, въ которой вода добрая, натягли заледво о 2 или 3 годинѣ въ ночь къ мѣстечку владѣльца Шафкала Таркамъ и тутъ ночовали (Ханенко 1, с. 185).

Інколи М. Ханенко включає в контекст розповідь про історію назви водного об'єкта: *Флотъ ввесь тотъ, въ которомъ мы шли, и прійшошь въ Астрахань, и зъ Волги ввойшовши въ рѣчку, прежде званную Хотомова, а теперь одъ императорскаго величества нареченную Нева, стали, а мы, зійшовши зъ судень, перенеслись на господоу въ городъ, гдѣ и пп. Семень Рубецъ и Василій Биковскій, присланныи въ томъ же интересѣ зъ сенату, стояли (Ханенко 1, с. 188);*

б) пелагоніми – власні назви морів чи їхніх частин: *Сего жъ числа всѣ пѣхотніе полки, такожъ и дворъ государевъ рушили одъ Сулаку къ Аграханской заливѣ всѣдать тамъ на судна для маршу моремъ до Астрахань (Ханенко 1, с. 187);*

в) лімноніми – власні назви озер: *Посланъ приказъ до войта лѣсконозкого о взиманіи половины рыбы зъ 7 озеръ лѣсконозкихъ чрезъ смотрителя стану роговского Алексія Даниловского, жителя каменского (Ханенко, с. 474);*

урбаноніми – власні назви будь-яких об'єктів у місті, серед яких:

а) агороніми – власні назви майданів, площ, базарів: *Писано доношеніе въ войсковую генералную канцелярію о пляцахъ Рубановскихъ, въ Глуховѣ имѣющихся, – одномъ, что былъ подъ судовнею новою, другомъ, что возлѣ канцеляристского куреня и возлѣ Полонского, да что были шесть коморъ крамныхъ, и оное доношеніе при особомъ моемъ писмѣ сообщено до писаря суда генералного Пиковця (Ханенко, с. 431);*

б) годоніми – власні назви лінійних об'єктів (проспектів, вулиць, провулків, проїздів, набережних): *По обѣдѣ зъ Левенки прибыль въ Стародубъ. Сегожъ числа на ночь перешошь въ дворъ, купленный у Самусенка на*

чернігівської вулиці за 280 р. (Ханенко, с. 33); На литейній вулиці побудованої каменної церкви було освячення храму преподобного Сергія чудотворця Радонежського, де і государиня при оному освяченні присутувати изволила (Ханенко, с. 285);

в) хороніми міські – власні назви частин територій міста (кварталу, парку, цвинтаря): *Рано з полковником осматривали роботи коло мостовъ въ городѣ и черезъ рѣку Остеръ и даже до вигону, черезъ **Новое Мѣсто** [частина м. Ніжина], потомъ у его-жъ полковника обѣдали и надъ вечера былъ онъ у мене и простились; вечеромъ и войтъ былъ у мене (Ханенко, с. 237);*

г) еклезионіми – власні назви церков, святих місць: *Государиня изволила быти на набоженствѣ въ **монастырѣ Невскомъ** и тамъ кушати... (Ханенко, с. 254); Привезъ Новоторжцовъ г. Лизогубу указы, 1-й о опредѣленіи на рангъ его деревень въ мѣсто отшедшого села Городища до **монастыря черниговского Троицкого Іллінского**, 2-й по челобитію на полковника Капниста о тогобочныхъ его г. Лизогуба добрахъ (Ханенко, с. 384); Ездили рано въ **монастырѣ Новоспаській**, а по полдни до секретаря іностранной коллегіи Урила Іванова, а съ нимъ были у Новоторжцова (Ханенко, с. 431);*

*г) назви окремих міських будівель: Мы были на **Смолномъ дворѣ** у Івана Дмитріевича Рожевского вечеромъ (Ханенко, с. 266);*

ороніми – власні назви елементів рельєфу – гір, валів, долин, хребтів, галявин, полів, ущелин, урочищ: *Пливучи самимъ великимъ моремъ, зъ далека видѣли превисокіе **усмеевскіе** и **тавлинскіе гори**, гдѣ и деревнѣ видать было, одъ войскъ государевихъ попаленные, далее минули устіе Усмеи ... А когда стали уже видни намъ **Дербенскіе гори**, тоди весьма на морѣ тихо стало такъ, что судно уже и рушиться не могло, того ради и лопатами греблись, а просто змѣрали къ Дербенѣ, за котораго на морѣ и флотъ стоялъ (Ханенко 1, с. 180); Пройшовши урочище **Количи**, гдѣ противъ деревнѣ Буяна вода добрая была, переправлялись чрезъ камяній мостъ на урочищи **Улучи**, и, уйшовши верстъ скільканадцать, ночовали (Ханенко 1, с. 185);*

дромоніми – власні назви шляхів сполучень: *Объ ономъ виездѣ посла отправленъ репортъ нашъ въ Глуховъ и отвѣтъ противъ указу о посланныхъ отъ насъ въ полки обявленіяхъ, что уже посель на Кіевъ трактъ воспріялъ* (Ханенко, с. 137); *Рано віѣхавъ изъ Шатрищъ, слушалъ обѣднѣ въ Ямполѣ, а потомъ поѣхавъ оттоль, весь день за непогодю ехалъ къ Глухову и уже надвечери туда прибылъ, где въ дворѣ моемъ засталъ Федора Ширая и Павла Скоруппу, которіи объявили, что назначено мене къ омотренію мостовъ, гатей и прочего по тракту отъ Глухова до Кіева* (Ханенко, с. 227). Як засвідчують наведені контексти, для найменування шляхів сполучень М. Ханенко використовував переважно апелятивну лексику, яка, поєднуючись із назвою населеного пункту у прийменниково-відмінковій формі, реалізувала функцію пропріатива;

дрімоніми – власні назви лісів, лісових ділянок, борів, гаїв, дібров: *Зъ Беліова віѣхалъ въ 1½ часа по полдни и претерпѣвши несносніе досады отъ дожча, бездорожя, темноти ночной, особливе на Тихвинскомъ лѣсу и горахъ, прибылъ на силу въ 12-мъ часу, то есть о полночи, въ Тихвинъ.*

26. *Тутъ обѣхавши генерала маіора артилеріи Матвія Матвіевича Витверта, прибылъ на попасъ подъ лѣсъ калужскій, за 21 версту одъ Калуги* (Ханенко, с. 44);

інсулоніми – власні назви островів, півостровів: *Наведенъ мостъ на островъ Васильевскій и по оному стали ездить, и сенатъ въ свое мѣсто перебралъся* (Ханенко, с. 371); *...съ нимъ-же заездили до одного капитана, Петра Іосифовича Мякина, изъ Камчатки прибывшого* (Ханенко, с. 425); *Заданною намъ одъ Бога поносною къ Дербенъ погодою пойшли, и первіе минули островъ, зовемій Чечень, потомъ и флотъ, зъ тогожъ острову поднявшійся, подъ командою помянутого капитана Вельбое будучій, оминулисмо долетъ обѣхали колтукъ, въ которій рѣка Сулакъ впала* (Ханенко 1, с. 179–180).

Широке використання власних назв географічних об'єктів слугує досягненню ефекту достовірного відтворення подій; відчуття реальності описуваного посилює насичення тексту топонімами.

Проаналізований матеріал засвідчує, що базовими в топоніміконі «Щоденника» є ойконіми та гідроніми. Часто М. Ханенко використовує урбаноніми, зокрема назви церков, монастирів, святих місць (еклезеоніми), спорадично – назви окремих будівель. Не можна не помітити, що в щоденникових записах підвищена увага до географічних об'єктів певних типів, а відтак – до пізнання історії свого краю. Це стосується, зокрема, таких історично українських земель, як Чернігівщина та Стародубівщина.

Умовні скорочення

Ханенко – *Дневникъ генеральнаго хоружаго Николая Ханенка. 1727–1753 г.* Київ : Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1884. 584 с.

Ханенко 1 – *Дневникъ Николая Ханенко (1719–1723 и 1754 г.). Киевская старина.* 1896. Т. LIV. № 8. С. 151–196.

Список використаної літератури

1. Денисюк В. В. Онімна периферія щоденникового дискурсу української мови першої половини XVIII ст. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae.* 2023. V. 68. Issue 1–2. Pp. 59–72.

2. Кліменков В. Структура антропонімів «Щоденника» генерального хорунжого Миколи Ханенка. *Academia Iuniora* : збірник наукових праць. Мюнхен, 2024. Випуск 3. С. 158–173.

3. Терлецька С. «Щоденник» М. Ханенка як джерело вивчення мікротопонімії першої половини XVIII ст. *Подільська регіональна лексикологія: стан та перспективи* : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Вінниця, 8–9 квітня 2021 р.). Відповідальний редактор Гороф'янюк І. В. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2021. С. 138–145.